13.1.2023

Eduskunnan lakivaliokunta

Viite: Lakivaliokunnan suullinen lisäselvityspyyntö 10.1.2023 - HE 217/2022 vp

Keskusrikospoliisin täydentävä lausunto: Hallituksen esitys 217/2022 vp laeiksi pakkokeinolain ja esitutkintalain muuttamisesta - Yhteydenpidon rajoittaminen

Keskusrikospoliisi toimittaa lakivaliokunnalle pyydetysti lisäperusteluja yhteydenpidon rajoittamista koskevaan sääntelyyn liittyen. Huomioita esitetään hallituksen esitykseen sisältyvän 2 momentin mukaisesta yhteydenpidon rajoittamisesta sekä yhteydenpidon valvontaa koskevasta sääntelystä.

1 Pakkokeinolaki 4 luku 1 § - Yhteydenpidon rajoittamista koskevat edellytykset

Hallituksen esityksen 217/2022 vp mukaan yhteydenpitoa voitaisiin ehdotetun 4 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan rajoittaa *erityisen painavista syistä* yleisesti muiden henkilöiden kanssa nimeämättä henkilöitä, joihin yhteydenpitoa rajoitetaan. Tällainen yleinen yhteydenpitorajoitus esitetään olemaan voimassa ainoastaan 60 päivän ajan. Määräaikaa voitaisiin pidättämiseen oikeutetun virkamiehen pyynnöstä pidentää enintään 30 päivää kerrallaan.

Keskusrikospoliisi haluaa tässä yhteydessä tuoda esille, että yhteydenpitorajoitukset nimeämättömiin henkilöjoukkoihin ovat tärkeitä erityisesti laajojen ja pitkäkestoisten järjestäytyneiden rikollisryhmien toimesta tehtyjen vakavien rikosten, kuten törkeiden huumausainerikosten, esitutkinnassa. Tällaisten rikosten esitutkinnan aikana voi olla ensinnäkin käytännössä mahdotonta nimetä kattavasti kaikkia niitä henkilöitä, joiden osalta yhteydenpitorajoitus tulisi määrätä. Kanssaepäiltyjen henkilöllisyys ja asema esitutkinnassa voi olla pitkäänkin selvittämättä esitutkintojen haastavuuden vuoksi. Lisäksi on huomioitava, että käynnissä oleva esitutkinta voi myös merkittävällä tavalla vaarantua, mikäli rikoksesta epäillylle jouduttaisiin kertomaan yhteydenpidon rajoituksen kohde. Yleisen, nimeämättömään henkilöjoukkoon kohdistuvan, yhteydenpidon rajoittamisen perusteena onkin nimenomaan esitutkinnan vaikeuttamisvaara.

Nyt tehty esitys, jossa vaaditaan *erityisen painavia perusteita* rajoitettaessa yhteydenpitoa nimeämättömiin henkilöihin, nostaa yhteydenpidon rajoittamisesta määräämisen kynnyksen hyvin korkealle. Esitettyä muutosta on pidettävä merkittävänä, sillä voimassa oleva lainsäädäntö mahdollistaa yhteydenpidon rajoittamisen, jos *on syytä epäillä*, että yhteydenpito *vaarantaa tutkintavankeuden tarkoituksen*. Ja tutkintavankeuden yksi keskeisistä

tarkoituksista on turvata esitutkintaa siten, ettei rikoksesta epäilty (vangittu syytä epäillä -kynnyksellä) pääse vaikeuttamaan asian esitutkintaa esimerkiksi vaikuttamalla todistajaan tai rikoskumppaniinsa. Lisäksi on huomattava, että tuomioistuin arvioi lisäksi aina jo voimassa olevankin lain mukaisesti muun ohella yhteydenpidon rajoittamisen välttämättömyyttä.

Keskusrikospoliisi haluaakin tässä yhteydessä tarkentaa aiemmin valiokunnalle antamaansa lausuntoa ja esittää, ettei tehtyä esitystä 2 momentin osalta hyväksytä. Sen sijaan pakkokeinolain sääntelyssä tai vähintään yksityiskohtaisissa perusteluissa tulisi ainoastaan vahvistaa jo Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2021:58 muodostettu kanta siitä, että yhteydenpidonrajoitus voidaan ulottaa koskemaan ennalta nimeämätöntä joukkoa ihmisiä, jos sitä on tutkintavankeuden tarkoituksen turvaamiseksi pidettävä välttämättömänä. Edellä mainituin perustein tällaiselle yleiselle yhteydenpidon rajoittamiselle ei tulisi asettaa esitettyä vaatimusta *erityisen painavista perusteista.*

Lisäksi 2 momentin mukaiseen ehdotukseen sisällytettyä määräaikaa on pidettävänä hyvin lyhyenä huomioiden se, että tällaisia nimeämättömiin henkilöjoukkoihin kohdistuvia yhteydenpidonrajoituksia on tarpeen käyttää laajojen ja vakavien rikosten, kuten törkeiden huumausainerikosten, esitutkinnassa. Tällaisten rikosten esitutkinta on edellä kerrotusti usein pitkäkestoista.

Keskusrikospoliisi yhtyykin tältä osin Helsingin käräjäoikeuden lakivaliokunnalle osoittamassaan lausunnossa esittämään näkemykseen siitä, että pakkokeinolaissa ei tulisi asettaa esitettyä uutta määräaikaa. Erillisen määräajan tarpeellisuutta arvioitaessa on ensinnäkin huomattava, että vangitulla on oikeus saattaa vangitsemisen edellytykset tuomioistuimen tutkittavaksi voimassa olevan pakkokeinolain 3 luvun 15 §:n mukaisesti kahden viikon välein. Vangitsemisasian uudelleen käsittelyssä tutkitaan aina myös yhteydenpidon rajoittamisen edellytykset pakkokeinolain 4 luvun 4 §:n edellyttämällä tavalla. Lisäksi vangitulla on lisäksi oikeus pakkokeinolain 4 luvun 5 §:n mukaisesti saattaa pelkästään yhteydenpidon rajoittamista koskeva asia tuomioistuimen käsiteltäväksi kahden viikon välein. Näitä voimassa olevaan pakkokeinolakiin sisältyviä määräaikoja on pidettävä vangitun oikeusturvan kannalta riittävinä ja jopa vangin oikeusturvaa yhteydenpidon rajoitusten edellytysten tarkastelun näkökulmasta paremmin turvaavina kuin nyt tehtyä esitystä.

Lisäksi esitys uudesta määräajasta luo sekä esitutkintaviranomaisille että käräjäoikeuksille käytännössä uuden pakkokeinoasian, jonka määräaikoja on seurattava. Tämä aiheuttaa molemmille organisaatioille sekä järjestelmä- että resurssitarpeita.

Mikäli edellä esitetystä huolimatta pakkokeinolakiin päätettäisiin lisätä erillinen määräaika yleisten yhteydenpitorajoitusten osalta, tulee määräaika asettaa huomattavasti nyt esitettyä pidemmäksi. Riittävän pitkänä määräaikana yhteydenpitorajoitusta ensi kertaa määrättäessä lienee pidettävä

vähintään 120 päivää nyt esitetyn 60 päivän sijasta. Lisäksi tulisi mahdollistaa se, että tuomioistuin voi pidentää yhteydenpidonrajoitusta koskevaa määräaikaa 120 päivää kerrallaan pidättämiseen oikeutetun virkamiehen pyynnöstä. Tätä olisi pidettävä perusteltuna huomioiden se, millaisten vakavien ja pitkäkestoisten rikosten esitutkinnoissa tällaiset yleiset yhteydenpitorajoitukset ovat tarpeellisia.

2 Pakkokeinolaki 4 luku 2 § - Yhteydenpidon rajoittamisen sisältö

Hallituksen esityksessä yhteydenpidon rajoittamisen valvontaa koskevaa asiaa ei ratkaista Keskusrikospoliisin näkemyksen riittävällä tavalla. Esityksessä on päädytty tekemään ainoastaan pakkokeinolain 4 luvun 2 §:n 3 momenttiin viittaussäännös voimassa oleviin tutkintavankien säilyttämistä koskeviin lakeihin. Käytännössä tällä viittaussäännöksellä ei mahdollisteta tutkintavangin yhteydenpidon rajoittamisen valvontaa esitutkintaviranomaiselle niissä tilanteissa, joissa tutkintavanki on tutkintavankilassa.

Yhteydenpidon rajoittamisen valvontaa arvioitaessa on huomattava, että yhteydenpidon rajoitukset liittyvät ensinnäkin aina erittäin keskeisellä tavalla käynnissä olevaan esitutkintaan eikä rikosseuraamuslaitoksella ole tästä syystä käytännössä mitään edellytyksiä valvoa asetettuja yhteydenpidon rajoituksia. Hallituksen esityksen perusteluissakin todetaan, että yhteydenpidon sisältö ja valvonta liittyvät kiinteästi toisiinsa.

Hallituksen esityksen yksityiskohtaisten perustelujen mukaan tutkinnasta vastaava tai sitä tunteva viranomainen voisi olla valvonnasta vastaavaan viranomaiseen yhteydessä sen varmistamiseksi, että viimeksi mainitulla on tieto yhteydenpidossa valvottavista seikoista. Keskusrikospoliisi haluaa tältä osin huomauttaa, että käytännössä tällainen yhteydenpito esitutkintaviranomaisen ja valvonnasta vastaavan välillä on mahdotonta hoitaa riittävässä laajuudessa. Lisäksi on huomattava, että yhteydenpidossa valvottavissa seikoissa on usein kyse kesken olevaan esitutkintaan liittyvistä salassa pidettävistä seikoista, joista voidaan antaa tieto vain nimenomaisen laissa säädetyn tiedonluovutus- tai tiedonsaantioikeuden perusteella. Keskusrikospoliisin näkemyksen mukaan hallituksen esityksessä tavoiteltua riittävää tiedonkulkua ei ole huomioitu millään tavalla tutkintavankeuslain säännöksissä.

Myös Eduskunnan oikeusasiamies on todennut ratkaisussaan EOAK/7510/2020, että vankilan viranomaisten voi olla käytännössä vaikeaa toteuttaa yhteydenpidonrajoitusten valvontaa, sillä se liittyy tyypillisesti esitutkinnan turvaamiseen. Eduskunnan oikeusasiamies toteaa myös, että saamiensa selvitysten perusteella **vankilaviranomaisten kyky toteuttaa valvonta esitutkinta huomioon ottaen ja turvaten on todennäköisesti mahdotonta.** Vankiloissa ei voida tietää, mitä asioita tutkintavangin ja muun henkilön keskusteluissa tulisi valvoa, jotta esitutkinnan turvaaminen ei vaarantuisi.

Ensisijaisesti edellä lausutun perusteella Keskusrikospoliisi pitääkin tarkoituksenmukaisena mahdollistaa nimenomaisella säännöksellä

yhteydenpidon rajoituksen valvonnan määrääminen esitutkintaviranomaisille niissä tilanteissa, joissa tutkintavangin yhteydenpito rajoituksesta huolimatta sallitaan yhdellä tai useammalla yhteydenpitotavoista. Ainoastaan esitutkinnasta vastaavalla viranomaisella on käytännössä mahdollisuus valvoa tällaista osittaista yhteydenpidonrajoitusta ja varmistua siitä, ettei asetettua yhteydenpitorajoitusta kierretä sallitulla yhteydenpitotavalla. Pakkokeinolain 4 luvun 2 §:ään tulisikin lisätä seuraavansisältöinen momentti, jonka perusteella tuomioistuin voisi määrätä yhteydenpidon valvonnan esitutkintaviranomaisen toimesta toteutettavaksi:

> *Määrätessään 1 momentin mukaisen yhteydenpitorajoituksen, jossa sallitaan yhteydenpitorajoitus yhdellä tai useammalla tavalla, tuomioistuin voi samalla pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta määrätä, että yhteydenpitorajoitusta valvotaan esitutkintaviranomaisen toimesta. Esitutkintaviranomaisella on tällöin oikeus tuomioistuimen määräämällä tavalla kuten kuuntelemalla tai katselemalla valvoa tutkintavangin sallittua yhteydenpitoa.*

Tässä esitetty muutos mahdollistaisi yhteydenpidon rajoittamisen valvonnan siten, että rajoittamisella myös tosiasiassa voidaan turvata tutkintavankeuden tarkoituksen toteutumista. Esitystä on pidettävä välttämättömänä, sillä edellä esitetyillä perusteilla rikosseuraamuslaitoksella ei ole käytännössä tosiasiallista mahdollisuutta toteuttaa yhteydenpidon rajoittamisen valvontaa. Lisäksi esitetty muutos pakkokeinolakiin loisi nimenomaisen toimivaltaperusteen tuomioistuimille määrätä yhteydenpidon rajoittamisen valvonnasta. Kuvatun haasteen ratkaisemiseksi nimenomaisen toimivaltasäännöksen lisääminen pakkokeinolakiin on välttämätöntä huomioiden jo perustuslain mukainen oikeusvaltio- ja laillisuusperiaate.

Keskusrikospoliisin päällikkö
Poliisineuvos Robin Lardot

Rikostarkastaja Heidi Björk